

החקלאות

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת תשכ"ט עלה התוצר הריאלי במחירים ליצרן ב־5 אחוזים. בתשכ"ח, לעומת זאת, נרשמה בו יציבות (לוח 1). עלייה מתונה זו בהשוואה לגידול המהיר בתוצר הלאומי בשנתיים האחרונות אינה יוצאת דופן, והינה המשך למגמת האטה בגידול התוצר הנובע מהחקלאות המסתמנת במיוחד מהמחצית השנייה של שנות השישים.

החשת הגידול בתוצר הנובע מהחקלאות בתשכ"ט לעומת תשכ"ח הינה בעיקר תולדה של מספר גורמים והם:

א. בתשכ"ט היה שינוי מסויים בתנאי ההיצע בהשוואה לתשכ"ח: בתשכ"ז היו עודפי ייצור גדולים שהביאו לירידה בשיעור של יותר מ־2 אחוזים במחירים ליצרן של התוצר החקלאי, והדבר השפיע ללא ספק על צמצום ההיצע בתשכ"ח. לעומת זאת, בתשכ"ח עלו מחיריו בשיעור של 4 אחוזים, דבר שהמריץ את החקלאים להרחיב את הייצור בתשכ"ט.

הייצור הורחב, כאמור, בהשוואה לתשכ"ח עקב עליית המחירים ליצרן של התוצר החקלאי בשיעור 4 אחוזים בתשכ"ח. לעומת זאת, בתשכ"ח צומצם ההיצע, עקב ירידת מחירים בשיעור 2 אחוזים, שנגרמה בשל עודפי ייצור גדולים. עודפי הביקוש שהיו בתשכ"ט התבטאו בעליות מחירים לצרכן, אשר מצידן השפיעו על הגדלת ההיצע לשיווק ע"י צמצום הוצאת "עודפים"¹ מהשווקים והרחבת התפוקה של ענפים בעלי תקופת גידול קצרה, כמו ירקות, גידולי מקשה, פרחים, פטימים ועוד.

ב. הנזקים של פגעי הטבע בתשכ"ט היו חמורים פחות מאלו שהיו בתשכ"ח. למשל, הבצורת בתשכ"ט הקיפה רק חלק מדרום הארץ, ואילו בתשכ"ח היא הקיפה שטחים גדולים הרבה יותר. פגעי הניו-קסל בלול בתשכ"ט היו חמורים פחות מאלו שבתשכ"ח וכן לגבי פגיעות של הברד במטעים בתשכ"ח ופגיעות אחרות. עובדה זו אינה משתקפת נכונה בפיצויים ששולמו בשל פגעי הטבע למיניהם, שכן קיים פיגור במרבית הקרנות בין זמן הגשת התביעות לבין התשלומים. חלק מהתשלומים בסעיף זה בתשכ"ט משקף איפוא סילוק תביעות מתשכ"ח.

ג. היו עליות ביבולים לדונם בשורה של גידולים עקב תנאי גידול נוחים ושיפורים בייצור. הדבר התבטא במיוחד בויתים, ענבי יין, חמניות, בננות, כותנה ובוטנים. עליות אלה ביבול לדונם תרמו כ־2 אחוזים להחשת הגידול בתפוקה.

השפעת גורמים אלה קווצה בחלקה ע"י ירידות ביבולים בעקב פגיעות גורמי טבע בגידולים מסויימים, ועקב תופעת הסירווגיות בפירות. הבצורת החקלאית בדרום הארץ גרמה לירידה ריאלית בשיעור 10 אחוזים בתפוקת הדגנים והקטניות. כן היתה ירידה כמותית בשיעור 4 אחוזים בתפוקת

¹ הוצאת "עודפים" מהשווקים משפיעה על צמצום ההיצע לשיווק, וכן על צמצום התפוקה החקלאית. שכן התפוקה החקלאית נמדדת בהתאם לערך המוצרים במחירים קבועים. הערך של טונה תפוקה משוקת גבוה יותר מערך אותה טונה אם היא מושמדת או מועברת כ"עודפים".

החשבון השוטף של החקלאות, תשכ"ח ותשכ"ט

העלייה או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט			הערך במחירים שוטפים		
במחיר	בכמות	בערך	תשכ"ט	*תשכ"ח	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
2.8	3.4	6.3	1,933.2	1,818.1	1. התפוקה הכוללת במחירים ליצרן
1.1	5.7	6.9	160.1	149.8	2. פחות : תשומת ביניים מהחקלאות
3.0	3.2	6.3	1,773.1	1,668.3	3. התפוקה החקלאית במחירים ליצרן
** -4.5	** -2.4	-6.7	109.3	117.2	4. פחות : סובסידיה לתפוקה
3.5	3.6	7.3	1,663.8	1,551.1	5. התפוקה החקלאית במחירי שוק
3.5	0.0	3.5	690.1	666.4	6. פחות : תשומה קנויה מסקטורים אחרים
3.5	6.3	10.1	973.7	884.7	7. התוצר החקלאי הגולמי במחירי שוק
3.0	7.1	10.2	132.6	120.3	8. פחות בלאי
3.6	6.2	10.0	841.1	764.4	9. התוצר החקלאי הנקי במחירי שוק
** -4.5	** -2.4	-6.7	109.3	117.2	10. בתוספת : סובסידיה לתפוקה
2.6	5.1	7.8	950.4	881.6	11. התוצר החקלאי הנקי במחירים ליצרן
—	—	9.6	10.3	9.4	12. פיצויי בצורת, נזקי טבע וכו'
—	—	7.8	960.7	891.0	13. ההכנסה הכוללת מהחקלאות
—	—	2.7	213.6	208.0	14. פחות : שכר עבודה לשכירים
—	—	8.6	63.0	58.0	15. פחות : ריבית ודמי חכירה
—	—	9.5	684.1	625.0	16. הכנסות בעלי המשקים מן החקלאות

* נתונים מתוקנים.

** השינוי ב"כמות" משקף את השינוי הריאלי בתפוקה הנתמכת. השינוי ב"מחיר" משקף את השינוי בשיעור הממוצע של התמיכה ליחידת תפוקה נתמכת.
ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ההדרים בעטיה של ירידה בשיעור 7 אחוזים ביבולים, והיא קווצה בחלקה ע"י ירידת אחוז הבררה. ירידה זו מוסברת ברובה בתופעת הסירוגיות של השמוט.

ירידות ריאליות היו גם בתפוקה של סלק סוכר, עקב צמצום הכדאיות של גידול זה, ואילו בענף הדיג והמדגה הצטברו עודפי יבול בתשכ"ח, ולכן צומצמה תפוקתו בתשכ"ט.

בתפוקת נכסי הייצור בחקלאות חלה ירידה של 14 אחוזים בשל ירידות בנטיעות עקב מגבלות שיווק, ובשל ירידה ביעור עקב צמצום העבודות היוזמות וגידול בביקוש לעובדים במשק, שיצר הזדמנות לתעסוקה מכניסה יותר בענפים אחרים. הירידה בתפוקת נכסי הייצור בחקלאות נמשכת ברציפות מספר שנים והינה ללא ספק אחד הגורמים למגמת ההאטה בגידול התפוקה החקלאית.

מהאמור לעיל מסתבר, שעיקר התוספת לתפוקה בתשכ"ט נבע מהגידולים הצמחיים, למעט הדרים דגנים וקטניות, בעוד שכמות תפוקת ענפי בעלי החיים גדלה ב-1.7 אחוז, לעומת גידול של 3.4 אחוזים בתפוקה הכוללת¹. עיקר העלייה בתפוקת בעלי החיים היה בייצור בשר עוף ובחלב בקר. גידול זה נתאפשר עקב הרחבה מסויימת במכסות ושיפור בהסדרי התמיכות. העלייה הריאלית בשיעור 5 אחוזים בתוצר החקלאי הנקי במחירים ליצרן היתה מלווה בעלייה

¹ התפוקה הכוללת מוגדרת כתוצר הנובע מהחקלאות במחירים ליצרן, בתוספת של תשומות הביניים מהחקלאות והקנויות מסקטורים אחרים. התפוקה של ענף בחקלאות מוגדרת כחלקו המוחלט או היחסי בתפוקה הכוללת.

של 3 אחוזים במחירו בדומה לעלית מחירי התפוקה החקלאית הכוללת מוצרי ביניים המיוצרים בחקלאות. מחירי התשומות הקנויות מסקטורים אחרים עלו במעט יותר. העלייה במחירי התפוקה נגרמה בעיקר על-ידי עלייה רבה במחירי הפירות, לרבות הדורים, וכן במחירי הביצים עקב צמצום היצוא. כן עלו מחירי החלב, במיוחד עקב עליית התמיכות, ומחירי בשר בקר – עקב צמצום ההיצע.

העלייה במחירי התשומה הקנויה נגרמה בעיקר בשל התייקרות מחירי המספוא המיובא, חומרי הדברה, תרופות, חומרי אריזה, חלקי חילוף ותיקונים.

הירידה הריאלית בשיעור 14 אחוזים בתפוקת נכסי הייצור בחקלאות גרמה לכך, שחלק התפוקה שהופנה למשק ירד והחלק המשווק עלה. תופעה זו היא המשך למגמה כמעט רצופה של עליית חלקה של התפוקה המשווקת: מ-74 אחוזים מסך התפוקה השנתית בראשית העשור החולף, ל-84 אחוזים בתשכ"ט, בעוד שחלק התפוקה המיועד למשק ירד מ-26 ל-16 אחוזים בהתאמה. כל התוספת הריאלית בתפוקה המשווקת בתשכ"ט הופנתה לצריכה מקומית וליצוא, בעוד שבכמויות התפוקה שהופנו לתעשייה חלה ירידה קלה. תופעה זו נגרמה בשל כך שהביקוש המקומי עלה על ההיצע, דבר שהתבטא בעליית מחירים של 3.9 אחוזים, וזאת לאחר עלייה של 7.9 אחוזים בתשכ"ח. מחירי התפוקה שהופנתה ליצוא למעט הדורים ירדו במידת מה ובמחירי ההדורים ליצוא היתה עלייה בשיעור של 4 אחוזים. עלייה זו נבעה מהאמרת המחירים בחו"ל בעוד שבתשכ"ח נבעה עליית מחירי ההדורים ליצור בשיעור של 8 אחוזים בעיקר מפחיחות הל"י, אשר קוּזו בחלקו ע"י ירידה במחירי ההדורים בחו"ל.

בכמות התשומות הקנויות מסקטורים אחרים לא חל שינוי בתשכ"ט, בהשוואה לעלייה של 3 אחוזים בתשכ"ח. קיפאון זה מוסבר ע"י ירידה בתשומת חומרי אריזה והובלה עקב הירידה ביבול וביצוא ההדורים, וכן ירידה בתשומת הדשנים. בתשכ"ט היה גידול מתון ברכישות מספוא מיובא, עקב ההאטה בגידול הריאלי בתפוקת בעלי חיים. כמו-כן היתה ירידה בשיעור 5 אחוזים בתשומת המים בשל שפע המשקעים בצפון הארץ.

מאז ראשית העשור החולף מסתמנת ירידה כמעט רצופה של מספר המועסקים בחקלאות ושל חלקם בתעסוקה במשק. גם בתשכ"ט נמשכה מגמת הירידה: חלה ירידה של 2.5 אחוזים בשכירים¹ ובעצמאיים. בתשומת העבודה היתה, לפי סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירידה יותר גדולה, שכן נוסף על הירידה במספר המועסקים היתה ירידה בשיעור 2 אחוזים במספר שעות העבודה למועסק. הירידה במספר שעות העבודה למועסק התרחשה אצל מועסקים שכירים ועצמאיים כאחד.

בפריזון הכולל חלה בתשכ"ט עלייה של 3 אחוזים בהשוואה ליציבות בתשכ"ח. העלייה הגדולה בפריזון נובעת מכך, שחלק ניכר מהגידול הכמותי בתפוקה נבע מעליות ביבולים או משיפור באיכותה, דבר שאיפשר לצמצם את תשומת העבודה והעלות התפוקה לעובד².

הכנסות בעלי המשקים מן החקלאות גדלו ב-9 אחוזים בהשוואה ל-6 אחוזים בתשכ"ח. גידול זה הינו רב יותר מעליית ההכנסה הכוללת מהחקלאות, מאחר ששכר העבודה ששולם לשכירים גדל פחות מהגידול בהכנסה הכוללת מהחקלאות. ההכנסה הנקייה מהחקלאות למועסק עצמאי עלתה ב-12 אחוזים, שכן מספר המועסקים הלא שכירים ירד ביותר מ-2 אחוזים.

היקף התמיכות לחקלאות ירד בתשכ"ט ב-11 אחוזים, בהשוואה לעלייה של 2 אחוזים בתשכ"ח. ירידה זו מורכבת מהפחתה של 7 אחוזים בסובסידיות לתפוקה, צמצום של 26 אחוזים בתמיכות לגורמי ייצור, ועלייה של כ-10 אחוזים בפיצויי הבצורת ונזקי טבע.

¹ לפי אומדנים גסים לא חלה ירידה במספר המועסקים השכירים בחקלאות, שכן התווספו, לפי אותם אומדנים, כ-2,000 מועסקים שכירים מהשטחים המוחזקים. אם נכוונות הערכות אלו, ברור שגם אומדני הפריזון וההכנסות של בעלי המשקים מהחקלאות הינם מוטים כלפי מעלה.

² ביחס להסברים מפורטים ראה להלן סעיף: "הפריזון".

הירידה בתמיכות לגורמי ייצור נתאפשרה עקב שינוי בהסדר התמיכה למספוא. שינוי זה מתבטא בהעלאה במחיר המספוא שהומרה בתוספת תמיכה לתפוקה של בעלי חיים. תוספת זו ניתנת רק במקרה שתפוקת בעלי חיים אינה משיגה את מחירי המינימום המוסכמים. ברור, שבמסגרת הסדר זה הועלו מחירי המינימום המוסכמים בשיעור התואם פחות או יותר את התייקרות המספוא. במקביל להעלאות מחיר המספוא עלו ההכנסות מקרנות ההשוואה של מספוא מיבוא. תהליכים אלה התבטאו בצמצום של 63 אחוזים בתמיכה גטו של הממשלה למספוא מיובא.

הירידה של 7 אחוזים בתמיכות לתפוקה בתשכ"ט, לעומת עלייה של 13 אחוזים בתשכ"ח, משקפת ירידה בשיעור התמיכה ליחידת תפוקה נתמכת במרבית המוצרים וצמצום של 2 אחוזים בכמות התפוקה הנתמכת.¹ הירידה לא התרחשה בכל הענפים ואף לא במרביתם. היא משקפת ירידה בתמיכות לביצים עקב צמצום היצוא, וכן ירידה בתמיכה לבשר בקר עקב ירידת התפוקה ועליית המחירים. כמו כן צומצמו התמיכות לירקות ופירות עקב צמצום בעודפים. הירידה בסובסידיות לסלק סוכר נובעת מירידה ביבול, והמרה חלקית של הסובסידיה בעליית מחיר הסלק לבית החרושת.

העלייה הגדולה ביותר בסכומי הסובסידיות היתה לחלב בקר, עקב עלייה בשיעורה ובכמות התפוקה הנתמכת.

בתשכ"ט שופרו, בדרך כלל, הסדרי הסובסידיות מנקודת ראות היצרנים, מבלי שהדבר בא לביטוי בסכומי הסובסידיות ששולמו בגלל העדר עודפי יצור בתשכ"ט. אם תחול בעתיד התרחבות בתפוקה, שתביא להיווצרות עודפים, יביאו ההסדרים שנקבעו בתשכ"ט להגדלה ניכרת בסכומי הסובסידיות.

ההשקעה הגולמית הריאלית בחקלאות עלתה בתשכ"ט ב-7 אחוזים, לאחר ירידה של 2 אחוזים בתשכ"ח וירידות בשיעורים שונים במספר שנים לפני כן. עיקר העלייה נבע מגידול של 27 אחוזים בהשקעות בציוד ומכונות, וב-9 אחוזים בהכשרת קרקע, ניקוז, שימור קרקע וכו'. כן עלתה מאד התוספת לאינונטר החי. ראוי להדגיש ש- $\frac{1}{4}$ מההשקעה בציוד ומכונות מיועדים להחלפת גרט. השפעת עליות אלו קווצה בחלקה ע"י ירידה של 18 אחוזים בנטיעות, מפאת מגבלות שיווק של הפירות הנשירים וההדרים בארץ ובחו"ל, וכן ירדו ההשקעות הריאליות בייעור ב-32 אחוזים. ירידה זו נובעת מהצמצום בעבודות יוזמות ומהגדלת הביקוש לעובדים במשק הישראלי, אשר יצר אפשרויות תעסוקה מכניסות יותר מאשר ביעור.

מלאי ההון הגולמי בחקלאות עלה בתשכ"ט ב-2 אחוזים, בדומה לעלייה בתשכ"ח. הגידול המתון במלאי ההון משקף את הגידול בגרט, עקב העובדה שרמת ההשקעות בחומש הראשון של שנות ה-60 היתה גבוהה בהרבה מרמת ההשקעות בחומש השני.

תוספת האשראי המוסדי לחקלאות ב-1969 הסתכמה ב-213 מיליון ל"י, לעומת 178 מיליון ל"י ב-1968. תוספת זו שקולה כנגד יותר מ-3 רבעים של הגידול בתפוקה ושל ההשקעות בחקלאות, למעט ייעור והכשרת קרקע.

עיקר תוספת האשראי ב-1969 ניתן מהמוסדות הכספיים ומהסוכנות היהודית, 95 ו-90 מיליון ל"י בהתאמה, לעומת 91 ו-79 מיליון ל"י ב-1968.

תוספת האשראי מהמוסדות הכספיים ניתנה בעיקר מפיקדונות הממשלה למתן הלוואות, או מאמצעי בנק החקלאות שהינו בבעלות הממשלה.

¹ התפוקה הנתמכת מוגדרת, כתפוקה אשר קיבלה סובסידיה בפועל. כמות זו, ולא הכמות המיוצרת, היתה במרבית המוצרים בעיקר פונקציה של מצב המחירים בשוק. שיעור הסובסידיה ליחידת תפוקה מתקבל ע"י חלוקת סך הסובסידיה בכמות התפוקה הנתמכת. ההסדרים במרבית המוצרים קובעים תמיכה מודרגת בצורה של השלמת מחיר המוצר בהתאם לרמות המחירים בשווקים בחודשים השונים, או ליעודים שונים של אותו מוצר. בהסדרים אלה ייתכן בהחלט מצב, שבו יגדל סך תשלומי הסובסידיה, מבלי שתגדל כמות התפוקה הנתמכת, או מבלי ששיעור התמיכה ליחידת תפוקה נתמכת ישתנה. לכן יש לייחס משמעות בעיקר להסדרי התמיכה עצמם, ולא לשיעור התמיכה ליחידה נתמכת או כמותה.

הגידול באשראי הסוכנותי נועד בעיקרו לביסוס ישובי ספר, ישובים חלשים, והקמת האחזיות. האשראי באמצעות מערכת הבנקים הוסיף לחקלאות 28 מיליון ל"י ב-1969, לעומת 8 מיליון ב-1968. מזה ניתנו 8 מיליון ל"י ב-1969 כאשראי מוכוון, לעומת 28 מיליון ב-1968. התוספת באשראי המוכוון משקפת את גידול האשראי באמצעות קרנות היצוא, והרחבת האשראי לכותנה וגידולם מועדפים אחרים.

2. התפוקה

א. ערך התפוקה

הגידול הריאלי של התפוקה הכוללת מוצרי ביניים מהחקלאות במחירים ליצרן הגיע בתשכ"ט ל-3.4 אחוזים לעומת 0.9 אחוז בתשכ"ח.

ערך התפוקה הכוללת במחירים ליצרן עלה בתשכ"ט ב-6.3 אחוזים לעומת 7.9 אחוזים בתשכ"ח, ואילו מחיר התפוקה עלה בתשכ"ט ב-2.8 לעומת 6.9 אחוזים בתשכ"ח. האטת הגידול במחירי התפוקה נובעת מהרחבת ההיצע, שהביאה ליציבות במחירים ליצרן של בשר, ירקות, ולירידה קלה במחיר תפוחי אדמה וגידולי תעשייה. מאידך גיסא, היתה עלייה ניכרת במחירים ליצרן של ביצים — בגלל צמצום היצוא, שהיה כרוך בהפסדים ניכרים — במחיר החלב ובמחירי הפירות האחרים — עקב צמצום העודפים — וחלה עלייה במחירי היצוא של ההדרים בשיעור של 4 אחוזים.

ב. ייעודי התפוקה

ערך התפוקה המשווקת עלה בתשכ"ט ב-7 אחוזים, לעומת 10.7 אחוזים בתשכ"ח. המיתון בגידול ערך התפוקה המשווקת נובע כולו מהאטה בעליית מחירה: מ-7.5 אחוזים בתשכ"ח ל-3.1 אחוזים בתשכ"ט.

לוח 2'

התפוקה החקלאית הכוללת לפי הייעוד, תשכ"ח ותשכ"ט

הערכים או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט			הערך במחירים שוטפים		
במחיר	בכמות	בערך	תשכ"ט	תשכ"ח*	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
					לשיווק
4.0	8.2	12.5	721.0	641.0	צריכה מקומית**
3.0	-1.6	1.4	482.9	476.4	תעשייה
1.6	4.0	5.7	424.2	401.5	יצוא ישיר
3.1	4.0	7.2	1,628.1	1,518.9	סך הכול לשיווק
					למשק
3.6	2.3	5.9	87.3	82.4	צריכה עצמית
0.3	-14.2	-13.9	57.7	67.0	נכסי ייצור
					חומרי גלם לחקלאות
1.1	5.7	6.9	160.1	149.8	(תשומת ביניים)
1.7	0.3	2.0	305.1	299.2	סך הכול למשק
2.8	3.4	6.3	1,933.2	1,818.1	סך כל התפוקה

הערות: שיעורי השינוי חושבו על פי נתונים בלתי מעוגלים.

* נתונים מתוקנים.

** כולל תפוקה שהושמדה בערך של 4.3 מיליון ל"י בתשכ"ח. ו-2.3 מיליון ל"י בתשכ"ט.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

חלקה של התפוקה המשווקת מסך כל התפוקה עלה מ־83.8 בתשכ"ט ל־84.4 אחוזים בתשכ"ט. עלייה זו מהווה המשך למגמה הנמשכת ברציפות מאז ראשית שנות השישים, והיא תוצאה מירידת התפוקה של נכסי הייצור וגידול מתון בצריכה העצמית. דבר זה התבטא בתשכ"ט בכך, ש־94 אחוזים מתוספת התפוקה הופנו לשיווק, בעוד שרק 6 אחוזים מהתפוקה הופנו למשק החקלאי. בערך התפוקה שיועדה למשק היה גידול של 2 אחוזים בהשוואה לירידה של 4.1 אחוזים בתשכ"ח. העלייה במחירה היתה בשיעור של 1.7 אחוז בתשכ"ט לעומת 4.3 אחוזים בתשכ"ח. עליית המחירים הגדולה יותר בתשכ"ח היתה תוצאת לוואי לעלייה הגדולה יותר במחירי התפוקה המשווקת בתשכ"ח, בהשוואה לזו שהתרחשה בתשכ"ט. לא היה גידול כמותי בתפוקה למשק, וזאת מפאת הירידה של 14 אחוזים בתפוקת נכסי הייצור, שנתקווה ע"י עליות של 2 ו־6 אחוזים בצריכה העצמית ובייצור חומרי גלם בהתאמה.

עיקר הגידול הכמותי, בשיעור של 4.0 אחוזים, בתפוקה שנועדה לשיווק נבע מגידול בשיעור של 8.2 אחוזים בתפוקה שיועדה לצריכה ישירה, לעומת ירידה של 3.6 אחוזים בתשכ"ח. הגידול התרכז בבוטנים וחמניות — אלה גדלו ב־33 אחוזים — בירקות ותפוחי אדמה, בפרי הדר, ביצים ופירות אחרים חל גידול בשיעור 11-14 אחוזים. תפוקת החלב לצריכה מקומית גדלה בשיעור 5 אחוזים, תפוקת הבשר לשיווק ישיר נשארה יציבה, ואילו תפוקת הדגים פחתה ב־10 אחוזים בקירוב.

בתפוקה שהופנתה לתעשייה היתה ירידה בשיעור של 1.6 אחוז בתשכ"ט, בהשוואה לגידול של 8 אחוזים בתשכ"ח. הירידה המתונה בתפוקה שהופנתה לתעשייה נבעה מירידה בשיעור של 9.7 אחוזים בתפוקת הדגנים והקטניות, בגלל הבצורת בדרום, וירידה של 15 אחוזים בתפוקת פרי ההדר שהופנתה לתעשייה, בשל ירידת יכולי ההדרים וירידה באחוז הבררה. בגידולים האחרים חלה עלייה אשר קיווה ירידות אלה. גורם נוסף לקיפאון בהפניית התפוקה לתעשייה היתה התחרות מצד הביקוש לצריכה ישירה.

בשיווק ליצוא ישיר היה גידול כמותי של 4.0 אחוזים, לעומת 8.1 אחוזים בתשכ"ח. חלו עליות בשיעורים גבוהים ביותר בסעיפים כמו דלועיים — 700 אחוזים, כותנה — 162 אחוזים, פרחים 65 אחוזים, פירות — למעט פרי הדר — 40 אחוזים, בשר עוף 10 אחוזים וירקות 11 אחוזים, אשר קווצו בחלקן בעיקר ע"י הירידה ביצוא פרי הדר בשיעור 4 אחוזים, ביצוא דגים 56 אחוזים וביצוא ביצים בשיעור 67 אחוזים. ההפחתה ביצוא הביצים נעשתה בשל אי כדאיותו ליצרנים ולמשק. הקיפאון בתפוקה הריאלית למשק נובע בעיקר מירידה של 14.2 אחוזים בייצור נכסי השקעה,

לוח י"ג

תפוקת נכסי הייצור בחקלאות לפי הענף, תשכ"ח ותשכ"ט

הערך במחירים שוטפים		העלייה או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט	
תשכ"ח*	תשכ"ט	בערך	בכמות
		(אחוזים)	
בעלי חיים	4.1	6.8	65.9
מטעים	24.6	20.4	-17.9
הכשרת קרקע, ניקוז ושימור קרקע,			
מרעה וכו'	11.0	12.0	9.1
ייצור	27.3	18.5	-32.2
סך כל תפוקת נכסי הייצור	67.0	57.7	-14.2

* נתונים מתוקנים.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

אשר נתקווה על ידי גידול כמותי של 5.6 אחוזים בתפוקת מוצרי הביניים ועלייה של 2.3 אחוזים בצריכה העצמית של החקלאים.

הירידה בתפוקת נכסי ייצור בשיעור של 14.2 אחוזים נובעת בעיקר מירידה ריאלית בשיעור 32 אחוזים בייצור, מפאת הצמצום בהיקף העבודות היוזמות. נוסף על כך משך הגידול בביקוש לכוח אדם במשק עובדים לתעסוקה מכניסה יותר. כמו כן חלה ירידה בנטיעות בעיקר עקב הזמרת ההגבלות האדימינסטריביות על נטיעות בשל מיגבלות שיווק.

המחירים ליצור של התפוקה שנועדה לשיווק עלו ב-3.1 אחוזים בהשוואה ל-7.5 אחוזים בתשכ"ח. ההאטה בעליית מחירי התפוקה נובעת בעיקר מהאטה רבה בעליית מחירי היצוא הישיר, אשר מחיריו עלו ב-1.6 אחוז בממוצע בתשכ"ט בהשוואה ל-8.7 אחוזים בתשכ"ח. עליית מחירי היצוא הישיר ליצור בשנת תשכ"ט נבעה בעיקר מעליית מחירים בחו"ל; בתשכ"ח לעומת זאת, חלה ירידה של 9 אחוזים במחירי ההדרים בחו"ל והעלייה שנרשמה במחירים ליצור נובעת מפחות הל"י בשיעור 17 אחוזים שנערך בראשית תשכ"ח. עליית המחירים ליצור בתשכ"ט משקפת איפוא, בניגוד לעלייה של תשכ"ח, שיפור ממשי בתנאי הסחר של ענף ההדרים, מנקודת ראות המשק הלאומי.

במחירי התפוקה שהופנתה לצריכה מקומית היתה האטה בעליית המחירים, 4.0 אחוזים בתשכ"ט לעומת 9.4 אחוזים בתשכ"ח, תודות להגדלה ריאלית של 8.2 אחוזים בהצע בתשכ"ט בהשוואה לירידה של 3.7 אחוזים בתשכ"ח.

מחירי התפוקה שהופנתה לתעשייה עלו ב-3.0 אחוזים בתשכ"ט, לעומת עלייה של 4.0 אחוזים בתשכ"ח.

ג. ענפי המי שנה

1. ענפי בעלי החיים

התפוקה השוטפת של ענפי בעלי החיים עלתה בתשכ"ט ב-1.7 אחוזים במונחים ריאליים, בדומה לעלייה בתשכ"ח. שיעור הגידול הנמוך משקף ירידה כמותית של 4.3 אחוזים בתפוקת בעלי החיים האחרים וגידול מתון בתפוקת הרפת והלול.

(א) ענף הרפת

התפוקה השוטפת הריאלית של ענף הרפת עלתה בתשכ"ט ב-1.6 אחוז, לעומת גידול בשיעור 8.3 אחוזים בתשכ"ח. בתשכ"ח היתה העלייה בעיקר בתפוקת הבשר בעוד שתפוקת החלב עלתה בשיעור מתון בלבד, ואילו בתשכ"ט היתה עלייה של 3.7 אחוזים בתפוקת החלב שקווצה בחלקה ע"י ירידה של 1.7 אחוז בתפוקת הבשר. ירידה זו נובעת מכך שבתשכ"ח היתה תפוקת הבשר גבוהה במיוחד, בגלל שחיטה של פרות ובני בקר עקב מיתון הגידול בענף לאחר שלא התממשו ציפיות היצרנים להגדלת מכסות החלב. וכן, משום שבתשכ"ט חל גידול של 66 אחוזים בתוספת לאינוטר החי, שנובע בעיקר מענף הבקר. גידול זה נתאפשר בתשכ"ט עקב צמצום "בסלקציה", אשר מתבטאת בהקטנת השחיטה של מבכירות ועגלות. הגברת השחיטה בתשכ"ח הביאה להפחתת מספר ההמלטות, ולכן לא ניתן היה להגדיל את תפוקת הבשר, אף כי מחיריו ליצור עלו ב-3.3 אחוזים.

העלייה הריאלית בתפוקה השוטפת של ענף הרפת לוותה בעלייה של כ-2.6 אחוזים במחירי התפוקה ליצור, בהשוואה לעלייה בשיעור של 5.2 אחוזים בתשכ"ח. עלייה זו משקפת תוספת של 3.3 אחוזים במחירי בשר בקר ושל 2.2 אחוזים במחירי החלב. עליית המחיר ליצור של חלב הבקר נובעת בעיקר מהעלייה בשיעור הסובסידיה ומגידול חלקו של חלב השתייה והחלב המופנה לייצור מוצרים בעלי תמורה גבוהה ליצור, בכלל תפוקת החלב. במקביל ירד חלק החלב המופנה לייצור מוצרים בעלי תמורה נמוכה ליצור. דבר זה נתאפשר תודות לגידול ניכר בשיווק גבינות

התפוקה החקלאית השוטפת * לפי הענף, תשכ"ח ותשכ"ט

העלייה או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט			הערך במחירים שוטפים		
במחיר	בכמות	בערך	תשכ"ט	תשכ"ח**	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
בעלי חיים					
לול					
6.5	1.2	7.8	158.0	146.5	ביצים
-1.4	5.0	3.5	205.3	198.3	בשר
1.0	14.8	15.9	10.2	8.8	שונות
1.9	3.7	5.6	373.5	353.6	סך הכול לול
רפת					
2.2	3.7	6.0	170.2	160.6	חלב
3.3	-1.7	1.6	104.2	102.6	בשר
3.9	0.0	3.9	13.3	12.8	שונות
2.6	1.6	4.2	287.7	276.0	סך הכול רפת
בעלי חיים אחרים					
-0.9	-2.5	-3.4	22.9	23.7	חלב
7.2	0.0	7.2	43.1	40.2	בשר
0.5	-9.2	-8.7	41.8	45.8	דגים
-4.3	-2.8	-7.0	6.6	7.1	שונות
2.3	-4.3	-2.1	114.4	116.8	סך הכול בעלי חיים אחרים
2.2	1.7	3.9	775.6	746.4	סך כל בעלי החיים
גידולים צמחיים					
4.3	-3.6	0.5	384.4	382.5	הדרים
10.8	13.1	25.4	213.1	170.0	מטעים אחרים
3.3	16.9	20.8	148.6	123.0	ירקות
-3.4	4.6	1.1	28.8	28.5	תפוחי אדמה
1.9	-9.7	-8.0	65.6	71.3	דגניים וקטניות
-6.0	15.9	8.9	137.0	125.8	גידולי תעשייה
1.8	8.1	10.0	62.5	56.8	מספוא גס
6.4	42.5	51.7	18.2	12.0	פרחים, שתילים וצמחי נוי
3.5	15.8	19.8	41.8	34.9	שונות
3.4	5.9	9.5	1,100.0	1,004.8	סך כל הגידולים הצמחיים
2.9	4.1	7.1	1,875.6	1,751.2	סך כל התפוקה השוטפת

* שיווק, צריכה עצמית ותשומת ביניים (חומרי גלם לחקלאות).

** נתונים מתוקנים.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

קשות ואשל — 7.8 ו-7 אחוזים בהתאמה, לעומת זאת חלה ירידה ניכרת בשיווק חמאה. העלייה במחיר בשר בקר בתשכ"ט בשיעור 3.3 אחוזים, לעומת הירידה של 0.8 אחוז בתשכ"ח, נגרמה עקב צמצום בהיצע הבשר הטרי. עליית המחירים היתה יכולה להיות גדולה עוד יותר, אלמלא חל גידול העולה על 20 אחוזים בהיצע בשר קפוא וגידול של 5 אחוזים בהיצע בשר עוף.

(ב) ענף הלול

התפוקה השוטפת הריאלית של ענף הלול עלתה בתשכ"ט ב-3.7 אחוזים, לעומת ירידה של כ-5.6 אחוזים בתשכ"ח. עלייה זו משקפת גידול של 1.2 אחוז בתפוקת הביצים, לאחר ירידה

של 12.3 אחוזים בתשכ"ח, וגידול של 5 אחוזים בתפוקת בשר עוף בהשוואה ל-0.5 אחוז בתשכ"ח. הגידול המתון בתפוקת הביצים נגרם עקב צמצום חריף – בשיעור של 65 אחוזים – ביצואן, שהיה בלתי כדאי, ואילו מחלת הניו-קסל הגבילה את אפשרויות הרחבת התפוקה. הגידול בתפוקת בשר עוף נבע מהגדלת ההיצע של פטימים והודיים, בעוד שהיצע המטילות ירד עקב הסיבות הנזכרות לעיל.

המחירים ליצרן של תפוקת ענף הלול עלו בתשכ"ט ב-1.9 אחוז בהשוואה ל-15.6 אחוזים בתשכ"ח. העלייה בתשכ"ט מורכבת מהאמרה של 6.5 אחוזים במחירי הביצים ליצרן וירידה של 1.4 אחוז במחירי בשר עוף. עליית מחירי הביצים ליצרן חלה עקב צמצום היצוא וגידול רב במשקל היחסי של הביצים ששווקו לצריכה. היצע הביצים בתשכ"ט לא סיפק את הביקוש, והיה הכרח ליבא 63 מיליון ביצים להשלמת החסר. ראוי להדגיש, שהשיווק המקומי הגיע לשיא של 311 ביצים לנפש, דבר אשר יכול להיות מוסבר, בין השאר, גם ע"י אי השינוי במחירים לצרכן, בשעה שחלה התייקרות של מרבית מוצרי המזון. עליית התמורה ליצרן הביאה לגידול ניכר בהיצע ביצים בחודשים האחרונים של תשכ"ט.

הירידה של 1.4 אחוז במחירים ליצרן של בשר עוף מורכבת מירידה במחירים הסיטוניים של פטימים, בשיעור של 6 אחוזים אשר קוזה ע"י גידול ניכר בסובסידיה, בדרך של השלמת מחיר והחזר התייקרות המספוא.

2. ענפי הצומח

תפוקתם הריאלית של הגידולים הצמחיים גדלה בתשכ"ט ב-5.9 אחוזים לעומת 2.5 אחוזים בתשכ"ח. תרומתם של ענפי המשנה העיקריים לגידול התפוקה בתשכ"ט היתה הפוכה מזו ששררה בתשכ"ח. בתשכ"ח עלתה תפוקת ההדרים בשיעור של 13 אחוזים וזו של המטעים האחרים ירדה ב-11 אחוזים ושל צמחי התעשייה עלתה ב-5 אחוזים בלבד, ואילו בתשכ"ט היתה ירידה של 3.6 אחוזים בהדרים, עלייה של 13.1 אחוזים בתפוקת הפירות האחרים, וגידול של 15.9 אחוזים בגידולי התעשייה. כמו-כן היתה בתשכ"ט האצה ניכרת בגידול התפוקה של ירקות, פרחים וגידולי מקשה.

המחירים ליצרן של תפוקת ענפי הצומח עלו בתשכ"ט ב-3.4 אחוזים, לעומת 4.5 אחוזים בתשכ"ח, עלייה אשר נגרמה בעיקר ע"י עליית מחירי הפירות כולל הדרים.

(א) ענף ההדרים

התפוקה הריאלית של ההדרים ירדה בתשכ"ט ב-4 אחוזים בהשוואה לגידול של כ-13 אחוזים בתשכ"ח (לוח 5). הירידה בתפוקה משקפת ירידת יבולים בשיעור של כ-7 אחוזים, אשר נתקוזה בחלקה על-ידי שיפור באיכות הפרי וירידת אחוז הבררה.

הירידה ביבולים היתה בעקבות תנאים אקלימיים בלתי נוחים, וכן, לאחר שבתשכ"ח היה היבול לדונם מניב גדול ב-11 אחוזים לעומת תשכ"ז. הירידה היתה חריפה במיוחד ביבולי תפוזי השמוטי והלימונים, בעוד שבונים האפילים היתה עלייה ניכרת. הירידה בתפוקת תפוזי שמוטי היתה בשיעור 15 אחוזים בעוד שבאפילים היתה עלייה ב-33 אחוזים, וזאת לאחר שבתשכ"ח היתה עלייה של 56 אחוזים בתפוקתם. העלייה באפילים הינה תוצאה של הרחבת השטחים המניבים, אך היא בעיקר תוצאה של שיפור איכות שהתבטא בגידול של 46 אחוזים בתפוקה שנועדה ליצוא, וירידה של 47 אחוזים בכמות שהופנתה לתעשייה. הירידה של 15 אחוזים בתפוקת השמוטי נובעת בעיקר מירידה ביבולים והרעה באיכות הפרי, שהתבטאה בירידת כמותית של היצוא ב-18 אחוזים ובירידה של 5 אחוזים בשיווק המקומי. מחירי ההדרים ליצרן עלו בתשכ"ט ב-4 אחוזים לעומת עלייה של 7 אחוזים בתשכ"ח. בניגוד לעליית המחירים ליצרן בתשכ"ח, אשר נבעה בעיקר מפירות המטבע ועליית מחירי הפרי ששווק למאכל בארץ, הרי בתשכ"ט היא נבעה מעלייה של כ-4 אחוזים

תפוקת ענף ההדרים לפי ייעודים, תשכ"ח ותשכ"ט

העלייה או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט			הערך במחירים שוטפים		הכמות	
במחיר	בכמות	בערך	תשכ"ט	תשכ"ח	תשכ"ט	תשכ"ח
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		(אלפי טונות)	
4.3	-3.9	0.3	313.7	312.9	697.5	738.0
9.9	-14.9	-6.5	33.2	35.5	359.9	420.8
-0.8	16.3	15.3	23.4	20.3	82.7	69.7
0.7	2.9	3.6	14.2	13.7	38.0	37.0
4.3	-3.6	0.5	384.5	382.4	1,178.1	1,265.5

ה ס ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

במחירים בחו"ל, וגידול של 10 אחוזים במחירי הפרי שהופנה לתעשייה, בעוד שבמחירי הפרי ששווק למאכל בארץ היתה ירידה קלה. שינויים אלו תרמו לשיפור בהכנסות הפרדסנים ממכירת הפרי. כמו כן גדלו תמריצי היצוא לענף מ-30 אגורות לדולר בתשכ"ח ל-35 אגורות בתשכ"ט.

(ב) פירות אחרים

תפוקתם הריאלית של הפירות האחרים (להוציא הדרים) עלתה בתשכ"ט ב-13.1 אחוזים בהשוואה לירידה של 11 אחוזים בתשכ"ח. עיקרו של השינוי בין תשכ"ח לתשכ"ט ובין תשכ"ז לתשכ"ח נובע מתופעת "הסרוגיות" במטעים ומשינוי בשטחים המגיבים של מטעים מסויימים. העלייה התרכזת בעיקר בזיתים, ענבי יין, בננות ופירות סובטרופיים. העלייה בתפוקת המטעים האחרים היתה מלווה בעלייה של 11 אחוזים במחירים ליצור לעומת 12 אחוזים בתשכ"ח. עליית המחירים משקפת עלייה של יותר מ-22 אחוזים במחירי הפירות הגרעיניים והגלעיניים וכן את העלמם הכמעט מוחלט של עודפי פירות.

העלייה הריאלית הגדולה ביותר בתשכ"ט, כ-115 אחוזים, נרשמה בתפוקת הזיתים, לעומת ירידה של 58 אחוזים בתשכ"ח. תוצאה זו הינה תולדה של הסירוגיות שהזיתים לוקים בה ומשמעותה, כי לאחר שנת שפל באה שנת ברכה, ולהפך. מחירי תפוקת הזיתים ירדו ב-3 אחוזים בלבד, למרות העלייה הגדולה בתפוקה, משום ששיווקם מוסדר גם ע"י אגירת מלאי משנות ברכה לשנות שפל. עלייה בשיעור 21 אחוזים נרשמה בתפוקת ענבי יין, העלייה הינה תוצאה של עלייה ביכול לדונם והגדלת השטחים המגיבים.

למרות צמצום השטח המגיב בבננות, היתה עלייה ריאלית של 18 אחוזים בתפוקתם, בהשוואה לירידה של 13 אחוזים בתשכ"ח. עלייה גדולה זו היתה מלווה בירידת מחיריהן ליצור בשיעור 7 אחוזים בלבד.

תפוקת הפירות הגרעיניים והגלעיניים, למעט ענבים, עלתה ב-5 אחוזים, אף כי הכמויות הפיסיות שהגיעו לשווקים ירדו בשיעור ניכר, בהשוואה לתשכ"ח. העלייה בתפוקה נגרמה על ידי שיפור באיכות הפרי והיעלמות כמעט מוחלטת של העודפים מהם: מ-8,750 טון בתשכ"ח לפחות מ-500 טון בתשכ"ט, צמצום העודפים היה תוצאה של היצע מוקטן של פרי שהופנה לשווקים. ההקטנה נגרמה עקב צמצום שטחי המישימש, שזיפים יפניים, חבושים, ענבי מאכל וכן עקב ירידה גדולה ביבולים לדונם של מישימש, אגסים, שזיפים, תפוחים ועוד. במחירי הפירות הגרעיניים והגלעיניים, למעט ענבים, היתה עלייה של כ-22 אחוזים—עלייה גדולה זו מוסברת על ידי צמצום ההיצע שהתרחש בתשכ"ט ואשר היה מלווה בגידול ניכר בביקוש למיני פירות אלו. בתפוקה הריאלית של

הפירות הסוב־טרופיים היתה עלייה של כ־6 אחוזים, בעיקר עקב תוספת שטחים מגיבים חדשים. עיקר תוספת התפוקה הופנתה ליצוא, ולכן הגידול בביקוש למיני פירות אלה התבטא בעלייה של 16 אחוזים במחיריהם.

(ג) גידולי תעשייה

התפוקה הריאלית של צמחי התעשייה עלתה בתשכ"ט ב־15.9 אחוזים בהשוואה ל־5 אחוזים בתשכ"ח — החשת הגידול בתפוקה משקפת עליית משקלו של ענף הכותנה מבין צמחי התעשייה, דבר שהתבטא בתשכ"ט בגידול תפוקת סיבי וגרעיני הכותנה ב־18.6 אחוזים ו־15.4 אחוזים בהתאמה. גידול זה עלה על זה שהיה בתשכ"ח. הגידול בתפוקת הכותנה נבע מהרחבת שטחי הגידול בשלחין ב־9 אחוזים ובבעל ב־5 אחוזים ומעלייה ביבולים לדונם. במחירים ליצרן של סיבי כותנה היתה ירידה של 6.6 אחוזים עקב עליית משקלו של היצוא, ואילו מחיר הגרעינים לא השתנה. משקלם של שטחי השלחין הזרועים כותנה בשטחים הזרועים גידולי שדה הגיע בתשכ"ט ל־65 אחוזים שהם כ־290 אלף דונם. משקל זה מביא לסברה שגידול נוסף בתפוקת הענף יצטרך לבוא בעתיד בעיקר ע"י הגדלה ביבול לדונם והגדלת השטחים בבעל.

כמו כן היתה עלייה ריאלית בשיעור של 87 אחוזים בתפוקת החמניות וירידה של 42 אחוזים במחירן. העלייה בתפוקה הריאלית של הטבק היתה בשיעור של 15 אחוזים מבלי שחל שינוי במחירו. תפוקת סלק הסוכר ירדה ב־15 אחוזים. ירידה זו מהווה המשך למגמת ירידה תלולה בגידול זה, שהסתמנה גם בתשכ"ח, ואשר התבטאה בתשכ"ט בצמצום שטחי המזרע ב־17 אחוזים וירידה ביבול הסוכר לדונם. ראוי להדגיש, שלמרות העלאת מחיר הסלק ליצרן ב־4.5 אחוזים לא עלתה התמורה ליצרן, בגלל ירידת תכולת הסוכר בסלק בתשכ"ט.

נראה שתהליך צימצום שטחי הגידול מוסבר על ידי ירידה בכדאיות היחסית של סלק הסוכר בהשוואה לגידולי תעשייה אחרים ובמיוחד הכותנה. מבחינת המשק הלאומי ייצור הסוכר מסלק מקומי היה כרוך במחיר דולר נחסך גבוה ביותר.

(ד) ירקות

התפוקה הריאלית של ענף הירקות גדלה ב־17 אחוזים בהשוואה ל־11 אחוזים בתשכ"ח. למרות ההגדלה הרבה בהיצע הירקות לא ירד המחיר בתשכ"ט, ואף עלה ב־3 אחוזים. הסיבה העיקרית לאי הירידה במחיר נובעת מכך שחלק ניכר מתוספת התפוקה הופנה לתעשייה, לשיווק בשטחים וליצוא. הגידול הרב בהפניית ירקות לתעשייה נבע בעיקר מהכפלת כמות העגבניות לתעשייה. הרחבה זו נתאפשרה תודות להכנסת זנים מותאמים במיוחד לתעשייה המבטיחים את כדאיות הגידול ליצרן. גם יצוא הירקות גדל פיזית בשיעור שלמעלה מ־80 אחוזים תודות לעליית חלקם של ירקות כדאיים ביצוא.

בתפוקת תפוחי אדמה היתה עלייה ריאלית בשיעור 5 אחוזים אשר לוותה בירידה של 3 אחוזים במחירים ליצרן. ירידת המחירים ליצרן של תפוחי אדמה לא היתה כרוכה בהקטנת הכדאיות משום שבתשכ"ט הונהג על ידי מועצת הירקות והאוצר הסדר שיווק ותמיכה במחירים, אשר הגדיל את התמורה הנקייה ליצרנים תוך כדי הוזלת מה במחירי תפוחי האדמה לצרכן. יצוא תפוחי האדמה ירד ב־60 אחוזים עקב היותו על גבול הכדאיות, לכן שינוי קל בתנאי השיווק בארץ מביא הסטת כמויות ניכרות מיצוא לשיווק מקומי.

(ה) דגניים

בתשכ"ט הורגשה השפעת הבצורת בעיקר בתפוקת הדגנים. עיקר הירידה התרכז בחיטה אשר תפוקתה ירדה ב־9 אחוזים וכן בשעורה 17 אחוזים וסורגום 19 אחוזים. מחירי הדגנים

וקטניות עלו בתשכ"ט ב-2 אחוזים לאחר שבתשכ"ט הם עלו ב-7 אחוזים. עליית המחירים בתשכ"ח שיקפה את העלייה במחיר הקנייה הרשמי של החיטה, המהווה כ- $\frac{1}{2}$ מגידולי הדגנים והקטניות. העלאת המחיר הרשמי ע"י הממשלה של החאטה המקומית התלווה לעליית המחיר בלירות של חיטה מיובאת, בעקבות הפיחות בראשית תשכ"ח. בתפוקת גידולי המספוא חל גידול ריאלי של 8 אחוזים תוך עלייה של 2 אחוזים במחירים, עיקר הגידול במספוא נובע מהגדלה של 23 אחוזים בתפוקת השחת, בין השאר עקב הבצורת שאילצה את החקלאים לנצל לשחת את תפוקת חלק מהשדות אשר לא צלחו לייצור גרעינים.

(ו) שונות

בגידולי מיקשה חל גידול כמותי של 24 אחוזים בתפוקה תוך עלייה של 3 אחוזים במחירים. תפוקת הפרחים עלתה ריאלית ב-43 אחוזים ומחירה עלה ביותר מ-6 אחוזים. עלייה תלולה זו הינה תוצאה של פיתוח אמצעי הובלה ושיווק בחו"ל המאפשרים הרחבה ניכרת של הענף, אשר הינו כדאי ביותר למשק וליצרן כאחת.

3. התשומה

סך כל התשומה הקנויה מסקטורים אחרים בתשכ"ט לא גדל במונחים ריאליים, לעומת עלייה של 3 אחוזים בתשכ"ח (לוח י"ו-6). להאטה זו בגידול של התשומה הקנויה מסקטורים אחרים מספר גורמים שהעיקריים מגויים להלן.

ירידה כמותית בשיעור של 5 אחוזים בתשומת חומרי אריזה ו-3 אחוזים בהובלה בגלל הירידה ביצוא הדרים. ירידה בצריכת דשנים בשיעור אחוז אחד וכן הגידול המתון — 2 אחוזים בכמות — בתפוקת בעלי החיים שהצריך גידול קטן בתשומת המספוא המיובא.

למרות הבצורת בדרום, ירדה תשומת המים בחקלאות ב-5 אחוזים. בעוד ששטחי השלחין עלו ב-2.5 אחוזים, משמע, חלה ירידה בתשומת המים לדונם שלחין ב-7 אחוזים. ירידה זו נתאפשרה תודות לשפע הגשמים בצפון הארץ ולהרחבת השימוש בטכניקות השקיה חוסכות מים (לוח י"ז-7).

מחיר התשומה הקנויה מסקטורים אחרים בתשכ"ט עלה ב-3.5 אחוזים, בהשוואה ל-11.6 אחוזים בתשכ"ח. ההאטה הניכרת בעליית המחירים בתשכ"ט משקפת את השפעת הפיחות שנערך בתשכ"ח, אשר תרם לעלייה בשיעור של 14 אחוזים במחיר המספוא המיובא לעומת פחות מ-6 אחוזים בתשכ"ט. כמו כן הוא תרם לעליית מחיר חומרי האריזה ב-8 אחוזים בתשכ"ח, שבהם מרכיב היבוא גבוה, ואילו בתשכ"ט מחירים עלה ב-3 אחוזים.

עיקר העלייה במחירי התשומה בתשכ"ט נבע מעליית מחיר המספוא המיובא. לפי ההסדר עם החקלאים עלו מחיריו בתשכ"ט בעקבות הפיחות בתשכ"ח, ועליית מחיריו בחו"ל. המחירים הועלו בשלבים, והשלב האחרון חל בתשכ"ט.

מחירי חומרי הדברה, תרופות ומים לא עלו בתשכ"ט. מחיר ההובלה עלה ב-7 אחוזים, חלקי חילוף ושירותים ב-3 אחוזים ואילו מחיר הדשנים ירד באחוז אחד, בעיקר עקב ירידת המחירים הבינלאומיים של אוראה.

מאז ראשית העשור החולף מסתמנת ירידה כמעט רצופה של מספר המועסקים בחקלאות ושל חלקם בתעסוקה במשק. גם בתשכ"ט נמשכה מגמת הירידה, אשר התבטאה בהפחתה של 2.5 אחוזים במספר השכירים¹ והעצמאיים. בתשומת העבודה היתה, לפי סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירידה עוד יותר גדולה שכן בנוסף לירידה במספר המועסקים היתה ירידה של 2 אחוזים במספר שעות העבודה למועסק. הירידה במספר שעות העבודה למועסק התרחשה בשיעור דומה אצל מועסקים שכירים ועצמאיים כאחת.

¹ ראה הערה 1 עמוד 159 לעיל.

לוח י' - 6

תשומות חומרים ושירותים בחקלאות * לפי מקור, תשכ"ח ותשכ"ט

מתשכ"ח לתשכ"ט העלייה או הירידה (-)			הערך במחירים שוטפים		
במחיר	בכמות	בערך	תשכ"ט	תשכ"ח**	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
					קניות מסקטורים אחרים
5.6	1.3	7.1	280.8	262.3	מספוא
-1.1	-1.3	-2.3	38.5	39.4	דשנים
2.2	9.5	11.9	4.7	4.2	זרעים וכו'
0.2	4.0	4.2	44.5	42.7	חומרי הדברה ותרופות
0.2	-4.8	-4.6	59.5	62.4	מים
3.0	-4.8	-2.0	80.4	82.0	חומרי אריזה
6.6	-2.9	3.5	56.7	54.8	הובלה
3.0	0.0	3.0	45.4	44.1	חלקי חילוף, תיקונים וכו'
4.1	0.9	5.0	22.9	21.8	דלק וחשמל
3.0	12.6	15.8	21.2	18.3	שירותים
0.5	2.2	2.8	18.4	17.9	מיסים
0.0	3.6	3.6	17.1	16.5	שונות
					סך כל הקניות
3.5	0.0	3.5	690.1	666.4	מסקטורים אחרים
5.1	***-2.3	2.7	213.6	208.0	שכר עבודה לשכירים
—	—	8.6	63.0	58.0	ריבית ודמי חכירה
—	—	3.7	966.7	932.4	סך כל התשומות הקנויות
1.1	5.7	6.9	160.1	149.8	מוצרי ביניים
3.0	7.1	10.2	132.6	120.3	בלאי
—	—	4.7	1,259.4	1,202.5	סך הכול

* להוציא הוצאות על שירותי העבודה והון שמספקים בעלי המשקים החקלאיים.

** נתונים מתוקנים.

*** נאמר בהתאם לשינוי בסך כל שעות העבודה לשבוע, בממוצע שנתי של שכירים בחקלאות כפי שדווח בסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. ייתכן, שהאומדן מוטה בגלל שתושבי השטחים המוחזקים המועסקים בחקלאות בישראל אינם נכללים בסקרי כוח אדם.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח י' - 7

תשומות המים בחקלאות, תשי"ט עד תשכ"ט

היחידה	ממוצע שנים שחונות*	ממוצע שנים גשומות*	תשכ"ז	תשכ"ח**	תשכ"ט
שטח השלחין	—	—	1,615	1,645	1,685
כמות המים	1,139	1,065	1,115	1,267	1,220
צריכת מים למעשה לדונם שלחין	785	709	690	770	724
מדד (תשכ"ד=100)	115	104	101	113	106

* שנים שחונות : תשי"ט, תש"ך, תשכ"ב, תשכ"ג, תשכ"ד, תשכ"ה. שנים גשומות : תשכ"א, תשכ"ד, תשכ"ה, תשכ"ז.

** נתונים מתוקנים.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ההוצאה על שכר עבודה לשכירים עלתה בתשכ"ט ב-2.7 לעומת 3.5 אחוזים בתשכ"ח. בגלל הירידה במספר השכירים ובמספר שעות העבודה לשכיר מתקבלת עלייה ממוצעת של כ-5 אחוזים בהוצאה לשעת עבודה של שכיר בחקלאות, לעומת 8 אחוזים בתשכ"ח. ייתכן, שהעלייה שהתרחשה בפועל הינה נמוכה יותר, בגלל תהליך של החלפת עובדים ישראליים בחקלאות בעובדים מהשטחים מבלי שיהיו על כך נתונים מהימנים.

4. הפריון

הפריון הכולל בחקלאות¹ עלה בתשכ"ט ב-3.3 אחוזים, לעומת אי שינוי בו בתשכ"ח. עלייה זו משקפת גידול מתון בתשומה הקנויה ובמלאי ההון, בעוד שתשומת העבודה ירדה ב-4 אחוזים. הירידה בתשומת העבודה נתאפשרה עקב גידול רב מאוד ברכישות ציוד ומכונות, וירידה ביבולי ההדרים ומרבית הפירות הנשירים. השיפור באיכות הפרי הביא לכך שהירידה בתפוקה של גידולים אלה היתה מתונה יותר מהירידה ביבולים, ולכן ניתן היה לחסוך בתשומות משתנות. בדרך זו נתאפשר גידול בפריון. בנוסף על כך עלה הפריון בגלל עלייה ביבולים לדוגמה בכותנה, בענבי יין, בננות, זיתים וגידולים אחרים.

בפריון גורמי הייצור² חלה עלייה בתשכ"ט ב-6-7 אחוזים בקירוב. בתשכ"ח, לעומת זאת, לא חל שינוי. הפער בין השינוי בפריון המתקבל על ידי מדד זה בהשוואה למדד הפריון הכולל יכול להצביע על גידול פריון רב מהממוצע בחקלאות בייצור מוצרי ביניים וחיסכון בתשומות קנויות מסקטורים אחרים. ייתכן שהשערה זו הינה נכונה, אך לא ניתן לבדוק את הדבר בהיעדר נתונים. ראוי להדגיש, שמדד פריון גורמי הייצור רגיש יותר ממדד הפריון הכולל לטעויות באומדן השינוי בתשומת העבודה. מאחר שאין קיימים נתונים מהימנים על מידת ההחלפה של עובדים ישראליים בחקלאות בעובדים מהשטחים, ניתן לשער שאומדן הירידה בתשומת העבודה בחקלאות מוטא כלפי מעלה, ולכן יהיו שני מדדי הפריון מוטים כשההטיה חזקה יותר במדד פריון גורמי הייצור. ואולם, יתרונו של מדד גורמי הייצור הוא בכך שהוא יותר בר השוואה עם המדד הנאמד בענפי המשק האחרים. ראוי להדגיש שיש לייחס משמעות מוגבלת לשינויים השנתיים בפריון, בגלל המשקל הגדול שיש לתנאי הטבע על מדדי הפריון בחקלאות. שיעור הגידול הממוצע בשנים תשכ"ד-תשכ"ח בפריון הכולל של החקלאות היה כ-2 אחוזים, ואילו שיעור הגידול הממוצע באותה התקופה של פריון גורמי הייצור היה כ-5 אחוזים, שיעורי גידול אלה מתקבלים כממוצע של שיעורים הנתונים לתנודות ניכרות בין השנים השונות.

5. ההכנסות

ההכנסה שנוצרה בחקלאות (התוצר החקלאי הנקי במחירים ליצרן) גדלה בשנת תשכ"ט ב-8 אחוזים שהם כ-68 מיליון ל"י, לעומת גידול של 41 מיליון ל"י בתשכ"ח. הגידול בתשכ"ט בהכנסה שנוצרה בחקלאות משקף בעיקר עלייה כמותית בשיעור של 5 אחוזים בתוצר הנקי ועלייה של פחות מ-3 אחוזים במחירו. לעומת זאת, בתשכ"ח שיקף הגידול בהכנסה שנוצרה בחקלאות עליית מחירים בלבד, שכן לא היה בו גידול כמותי.

ההכנסה הכוללת מהחקלאות (התוצר החקלאי הנקי במחירים ליצרן בתוספת פיצויי בצורת, נזקי טבע וכו') עלתה בתשכ"ט ב-8 אחוזים שהם כ-71 מיליון ל"י, בהשוואה לעלייה של 6 אחוזים בתשכ"ח, שהם כ-46 מיליון ל"י. פיצויי הבצורת וכו', גדלו בתשכ"ט ב-10 אחוזים לעומת גידול של

¹ מתקבל על ידי חלוקת מדד השינוי הריאלי בסך התפוקה (כולל מוצרי ביניים) במדד השינוי המשוקלל בתשומות.

² מתקבל על ידי חלוקת מדד השינוי בתוצר הריאלי במדד השינוי המשוקלל בכמות העבודה וההון.

כ-313 אחוזים בתשכ"ח. הפער בשיעורי הגידול נובע מכך, שתשכ"ח היתה שנת בצורת לאחר שתשכ"ז היתה שנת ברכה, ואילו בתשכ"ט, שהיתה בה בצורת חלקית, גדלו התשלומים, משום ששולמו לחקלאים בתשכ"ט סכומים על חשבון נזקים בתשכ"ח. הכנסת בעלי המשקים מהחקלאות עלתה ב-9 אחוזים שהם 59 מיליון ל"י, לעומת גידול של 6 אחוזים בתשכ"ח, שהם 36 מיליון ל"י. עליית הכנסות בעלי המשקים החקלאים בתשכ"ט בשיעור העולה על שיעור עליית ההכנסה

לוח 8

הסובסידיות לחקלאות, תשכ"ח ותשכ"ט *

העלייה או הירידה (-) מתשכ"ח לתשכ"ט				
תשכ"ח**	תשכ"ט	הסובסידיה בערך	בכמות התפוקה	בשיעור הסובסידיה או התשומה ליחידת תפוקה
(מיליוני ל"י)				
פרדסנות	2.9	2.5	-13.8	-14.5
ביצים	24.1	21.5	-10.9	4.0
עופות	5.0	6.4	29.0	-14.2
חלב בקר	36.0	43.0	19.2	7.2
בשר בקר	6.8	1.7	-75.2	-54.3
חלב צאן	0.3	—	—	—
בשר צאן	0.2	0.3	107.8	0.0
דגים	1.6	1.8	14.5	-6.9
כותנה	5.5	6.3	14.5	15.0
ירקות ותפוחי אדמה	5.4	4.9	-18.9	12.8
ענבי יין	1.3	1.6	27.8	20.9
פירות אחרים	4.6	3.4	-26.1	11.9
אגוזי אדמה	2.4	0.6	-75.0	3.8
סלק סוכר***	7.1	3.0	-57.7	-13.3
טבק	0.7	0.7	0.0	6.4
חיטה	10.1	9.7	-4.0	-13.4
שונות	—	0.2	—	—
ממחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית	3.2	1.7	-46.9	—
סך כל הסובסידיות לתפוקה	117.2	109.3	-6.7	-2.4
מספוא	21.9	8.2	-62.6	-6.5
מים	17.0	19.0	11.8	-3.7
דשנים	4.1	4.6	12.2	-1.0
סך כל הסובסידיות לגורמי ייצור	43.0	31.8	-26.1	-4.7
פיצויי בצורת וכו'	9.4	10.3	9.6	—
סך כל הסובסידיות	169.6	151.4	-10.7	—

הערות: שיעורי השינוי מחושבים על סמך נתונים בלתי מעוגלים.

* סכומי ההוצאה למעשה אם לא צוין אחרת.

** נתונים מתוקנים.

*** הסכום המתוקצב על ידי משרד האוצר.

המקור: נתוני משרד האוצר, משרד החקלאות, משרד הכפח וההתעשייה, הסוכנות היהודית והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הכוללת מהחקלאות נתאפשרה עקב גידול מתון יחסית בסך תשלומי השכר לשכירים, אשר עלו בפחות מ-3 אחוזים. ההכנסה הממוצעת מהחקלאות למועסק עצמאי בחקלאות עלתה בתשכ"ט ב-12 אחוזים בקירוב, בהשוואה לפחות מ-8 אחוזים בתשכ"ח. גידול זה נתאפשר עקב ירידה של יותר מ-2 אחוזים במספר המועסקים העצמאיים בחקלאות.

היקף התמיכות לחקלאות ירד בתשכ"ט ב-11 אחוזים בהשוואה לעלייה של 2 אחוזים בתשכ"ח. (לוח 8) ירידה זו היתה חריפה יותר בתמיכות הניתנות לגורמי הייצור, עקב צמצום התמיכות נטו במספוא. הגידול בסכומי הפיצויים, אשר שולמו עבור נזקי טבע למיניהם משקף תשלומים גם על חשבון תשכ"ח, שבה התרחשו נזקי ניו-קסל וברד שהיו חמורים במיוחד. הירידה בשיעור 26 אחוזים בתמיכות לגורמי ייצור היתה עקב צמצום התמיכה בשיעור 63 אחוזים למספוא מיובא. צמצום זה נתאפשר עקב העלאת מחיר המספוא, שהומרה בהחזר ההתייקרות שנבעה מכך בינפני בעלי החיים. נוסף על כך עלו מאוד ההכנסות מקרנות ההשוואה של מספוא מיובא. הכנסות אלו מתקבלות כאשר המחיר הבינלאומי של מספוא נמוך מהמחיר הנקוב בארץ. דבר זה יוצר יתרונות חיוביות בקרנות ההשוואה ומאפשר צמצום של התמיכה נטו של הממשלה.

הירידה של 7 אחוזים בערך התמיכה לתפוקה בתשכ"ט לעומת עלייה של 13 אחוזים בתשכ"ח משקפת את הירידה בשיעור התמיכה ליחידת תפוקה נתמכת במרבית המוצרים וצמצום של 2 אחוזים בכמות התפוקה הנתמכת. הירידה לא התרחשה בכל הענפים ואף לא במרביתם. היא משקפת ירידה בתמיכות לביצים עקב צמצום היצוא, וכן ירידה התמיכה לבשר בקר עקב ירידת התפוקה ועליית המחירים. כמו-כן צומצמו התמיכות לירקות ופירות עקב צמצום בעודפים. הירידה בסובסידיות לסלק סוכר נובעת מירידה ביבול והמרה חלקית של הסובסידיה בעליית מחיר הסלק לבית החרושת.

העלייה הגדולה ביותר בסכומי הסובסידיות היתה לחלב בקר, עקב עלייה בשיעורה ובכמות התפוקה הנתמכת.

6. השקעות מלאי הון ומימון

א. השקעות ומלאי הון

ההשקעה הגולמית הריאלית בחקלאות עלתה בתשכ"ט ב-7 אחוזים, לעומת ירידה ריאלית של 2 אחוזים בתשכ"ח (לוח 9), עיקר העלייה חל בהשקעות בציוד ומכונות 27 אחוזים — בהכשרת קרקע ניקוז ושימור קרקע וכו' ובבעלי חיים, בעוד שחלה ירידה חריפה בשיעור של 18 אחוזים בהשקעות במטעים, ו-32 אחוזים ביעור.

ההשקעות בציוד ומכונות גדלו בתשכ"ט ב-27 אחוזים, בדומה לתשכ"ח (25 אחוזים). עליות אלה מוסברות על ידי עליית מחירי הצל¹ של העבודה מעבר לעליית ההוצאה הממוצעת לשעת עבודה בחקלאות, בחלקים של הסקטור החקלאי המתנגדים לעבודה שכירה, וכן על ידי הציפיות לשינויים בשער החליפין אשר רווחו בציבור בתשכ"ט. מן הראוי להדגיש, שלמעלה מ- $\frac{3}{4}$ של ההשקעה הגולמית בסעיף זה מיועדים להחלפת גרט. ההשקעות הריאליות במבני משק גדלו ב-7 אחוזים, לעומת ירידה של כאחוז אחד בתשכ"ח. גידול זה הינו בחלקו תוצאה של הרחבת רשתות ההשקיה הפנימיות בישובי הספר במטרה לאפשר השקיה אוטומטית תוך הזדקקות מינימלית לעובדים.

בהכשרת קרקע חל בתשכ"ט גידול ריאלי של 9 אחוזים, לעומת ירידה של 3 אחוזים בתשכ"ח, עקב הרחבת השטחים המיועדים להאחזויות וביסוס ישובי החר והספר. ההשקעה הריאלית במטעים ירדה ב-18 אחוזים לאחר שגם בתשכ"ח היא ירדה ב-22 אחוזים. ירידה זו משקפת את מגבלות השיווק של פירות נשירים והדרים בארץ ובחו"ל. מאידך גיסא, חלה הרחבה בשטחי המטעים הסוב-

¹ מחירי הצל משקף את המחיר הזקוף לעבודה בתוך היחידה הכלכלית (קיבוץ, מושב וכיו"ב).

לוח י' - 9

אומדן ההשקעה הגולמית בחקלאות, 1968 ו-1969

העלייה או הירידה (-) מ-1968 ל-1969			הערך במחירים שוטפים		
במחיר	בכמות	בערך	1969	*1968	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
1.0	-17.9	-17.1	20.4	24.6	מטעים
0.0	65.9	65.9	6.8	4.1	בעלי חיים
7.2	7.1	14.8	38.7	33.7	מבני משק שונים **
4.1	26.5	31.8	89.9	68.2	ציוד ומכונות
					הכשרת קרקע, ניקוז ושימור
0.0	9.1	9.1	12.0	11.0	קרקע, מרעה טבעי וכו'
0.0	-32.2	-32.2	18.5	27.3	ייעור
3.6	6.5	10.3	168.3	168.9	סך הכול בחקלאות
5.9	-30.0	-25.9	43.3	58.4	מפעלי מים
4.0	-2.9	1.0	229.6	227.3	סך הכול בחקלאות ומפעלי מים

הערות: ההשקעות שמקורן בתפוקה חקלאית הן לסוף שנה חקלאית, ואילו יתר ההשקעות הן לסוף שנת לוח.

* נתונים מתוקנים.

** מבני משק, בריכות דגים, ורשתות השקיה מקומיות.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח י' - 10

מלאי ההון בחקלאות, * 1968 ו-1969

העלייה או הירידה (-) מ-1968 ל-1969			מלאי ההון		
במחיר	בכמות	בערך	1969	**1968	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)		
1.0	0.8	1.8	1,128	1,108	נכסים קבועים
3.5	2.4	6.0	1,940	1,831	מטעים
4.1	4.7	9.1	445	408	מבנים ***
0.0	2.3	2.3	313	306	מכונות וציוד
2.5	2.1	4.7	3,826	3,653	בעלי חיים ***
					סך הכול

* להוציא ערך הקרקע ונכסים כספיים. הנתונים הם לסוף שנת לוח, פרט להשקעות שמקורן בתפוקה חקלאית: מטעים ובעלי חיים, שהם לסוף שנה חקלאית.

** נתונים מתוקנים.

*** כולל: מבני משק, רשתות השקיה ומפעלי מים מקומיים, ייעור, הכשרת קרקע, ניקוז ושימור קרקע, מרעה טבעי וכדומה.

*** אינו כולל מלאי עופות לבשר ודגים.

המקור: הנתונים עובדו על סמך א"ל נעתון, ניירות עבודה, בנק ישראל, ונתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

טרופיים אשר הביקוש לתפוקתם בארץ ובחו"ל איננו מהווה עדיין מגבלה בתחום המחירים הרלוונטי. בייעור חלה ירידה ריאלית של 32 אחוזים לאחר שגם בתשכ"ח היתה ירידה ניכרת בסעיף זה. הירידה נובעת מהצמצום בעבודות יוזמות ומהגדלת הביקוש לעובדים במשק הישראלי בכלל, אשר יצר אפשרויות תעסוקה מכניסות יותר מאשר בייעור.

במחיר ההשקעה בתשכ"ט חלה עלייה של 4 אחוזים בהשוואה ל-5 אחוזים בתשכ"ח. המיתון בעליית המחירים נובע מכך שמחירי ההשקעות בתשכ"ח בצידוד ומכונות ובמבני משק הושפעו מהשלכות הפיחות שחל בראשית אותה שנה, וגרם לעליית מחיריהם בתשכ"ח ב-8 אחוזים, לעומת 4 אחוזים בתשכ"ט.

מלאי ההון הגולמי בחקלאות עלה בתשכ"ט במונחים ריאליים ב-2 אחוזים, בדומה לעלייה בתשכ"ח (לוח י"י-10). הגידול המתון יחסית במלאי ההון הגולמי בחקלאות משקף את המיתון בגידול ההשקעות השנתיות בחקלאות בחומש האחרון ואת הגידול בגרט. הגידול בגרט הינו ביטוי לעובדה שרמת ההשקעות בחומש הראשון של שנות ה-60 היתה גבוהה בהרבה מרמת ההשקעות בחומש השני. תהליך זה מתבטא בעליית משקלו של חלק ההשקעה הנועד להחלפת הגרט.

ב. מימון

מקורות האשראי העיקריים לחקלאות הם מוסדיים, והחשובים בהם הם מערכת הבנקים, מוסדות כספיים, הממשלה והסוכנות. נוסף על כך נזקקת החקלאות, כשאר הסקטורים, לקופות הגמל, חברות הביטוח, למקורות פרטיים, לאשראי ספקים ועוד.

נתונים מוסמכים על האשראי לחקלאות קיימים רק לגבי האשראי המוסדי. הקריטריונים למימון האשראי לפי ייעודיו השונים (חקלאות, תעשייה וכו') אינם זהים במוסדות האשראי השונים, וקשה מאוד להגיע לאחידות סיווג מוחלטת. מה גם שחוק הריבית, שקבע ריבית מירבית לחקלאות בשער נמוך יותר מלשאר ענפי המשק, מביא לכך שבתקופות עודף ביקוש לאשראי תהיה נטייה לסווג אשראי לחקלאות כאשראי לייעודים אחרים. לכן קיימת אי בהירות רבה ביחס לגודל יתרות האשראי לחקלאות, ובמיוחד בגלל עירוב אפשרי של האשראי הניתן לחקלאות כענף כלכלי לבין האשראי הניתן לחקלאים. על רקע זה נראה, שיש להתייחס בהסתייגות לנתונים על האשראי לחקלאות המובאים להלן.

תוספת האשראי המוסדי לחקלאות ב-1969 הסתכמה ב-213 מיליון ל"י לעומת 178 מיליון ל"י ב-1968 (לוח י"י-11).

תוספת זו שקולה כנגד 3 רבעים של הגידול בתפוקה ושל ההשקעות בחקלאות, למעט ייעור והכשרת קרקע. מימון מוסדי בשיעור כזה של הפעילות הכלכלית בחקלאות יכול להעיד על שיפור בנזילות של החקלאות, הנובע מפעילותם החקלאית, אלא אם כן גדלו ממדי אי הבהירות בסיווג הלוואות הניתנות לחקלאות לבין אלו הניתנות לחקלאים. אינדיקטור נוסף לשיפור בנזילות החקלאות בתשכ"ט מהווה הירידה של 9 אחוזים בתיווך שטרות לחקלאות, לאחר שגם בתשכ"ח חלה ירידה בסעיף זה בשיעור של 40 אחוזים. ב-1969 גדל באורח ניכר תיווך השטרות במשק הישראלי.

עיקר תוספת האשראי בתשכ"ט ניתן מהמוסדות הכספיים והסוכנות היהודית, 5 ו-90 מיליון ל"י בהתאמה, לעומת 91 ו-79 מיליון ל"י בתשכ"ח.

תוספת האשראי מהמוסדות הכספיים ניתנה בעיקר מפיקדונות הממשלה למתן הלוואות, או מאמצעי בנק החקלאות, שהינו בבעלות הממשלה. בניגוד לשנים קודמות חלק ניכר מתוספת המימון מהמוסדות הכספיים בתשכ"ח ותשכ"ט ניתן כאשראי לזמן קצר ליושבים החקלאיים הנכללים במסגרת הסדרי האשראי המרוכז.

הסוכנות היהודית הוסיפה ב-1969 לחקלאות כ-90 מיליון ל"י לעומת 79 מיליון ב-1968. הגידול באשראי הסוכנותי נועד בעיקרו לביסוס ישובי ספר, ישובים חלשים והקמת היאחזויות.

האשראי שניתן באמצעות מערכת הבנקים הוסיף לחקלאות ב־1969 28 מיליון ל"י, לעומת 8 מיליון ל"י ב־1968. העלייה באשראי זה משקפת ברובה גידול באשראי הלא מוכווין שניתן לענף ההדרים ולמשקים חקלאיים, לייעודים בלתי מוגדרים מראש. הגידול באשראי המוכווין משקף בעיקר את העלייה בקרנות היצוא, והרחבת האשראי לכותנה וגידולים מועדפים אחרים.

לוח י"א

האשראי המוסדי לציבור החקלאי, 1967 עד 1969

השינויים				1969	*1968	*1967	
ל-1969		מ-1968					
(מיליוני ל"י)	(אחוזים)	(מיליוני ל"י)	(אחוזים)	(מיליוני ל"י)			
4.4	7.9	19.0	28.4	186.0	178.1	149.7	מערכת בנקאות
14.0	22.9	2.6	4.2	186.4	163.5	159.3	בהכוונה
							שלא בהכוונה
3.5	0.8	15.0	3.0	23.8	23.0	20.0	כנגד פיקדונות הממשלה
-8.7	-3.6	-40.3	-27.8	37.6	41.2	69.0	באמצעות הבנקים
							תיווך שטרות **
6.9	28.0	2.0	7.8	433.8	405.8	398.0	סך האשראי באמצעות מערכת הבנקאות
							מוסדות כספיים
19.4	92.1	22.2	86.2	566.1	474.0	387.8	אשראי ממוסדות כספיים למימון חקלאי ***
19.1	3.1	39.7	4.6	19.3	16.2	11.6	אשראי ממוסדות כספיים אחרים
19.4	95.2	22.7	90.8	585.4	490.2	399.4	סך כל האשראי מהמוסדות הכספיים
13.8	123.2	12.4	98.6	1,019.2	896.0	797.4	סך האשראי המוסדי ללא הסוכנות
—	90.0	—	79.0	—	—	—	הסוכנות היהודית
—	213.2	—	177.6	—	—	—	סך האשראי כולל הסוכנות

* מספרים מתוקנים.

** בהנחה שמשקל יתרת תיווך השטרות לחקלאות בכלל יתרת תיווך השטרות במשק זהה בחודש דצמבר לזה שבחודש יוני.

*** חלק הארי של האשראי בסעיף זה ניתן על-ידי בנק החקלאות, ומיעוטו ע"י בנק יעד, גיר שיתופית, קרנות ומוסדות כספיים.